

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ / CIVIL PROCEEDINGS
ГРАЖДАНСКИЙ ПРОЦЕСС

ՏԻԳՐԱՆ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ

*ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ուսանողական իրավաբանական
խորհրդարարության կենտրոնի դասախոս-կոորդինատոր,
Սնանկության գործով կառավարիչների որակավորման
հանձնաժողովի անդամ,*

*ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության
պետական հանձնաժողովի անդամ, ի.գ.թ*

ՄԱՆԵ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ

*ՀՀ փարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների
նախարարի օգնական*

TIGRAN MARKOSYAN

*Lecturer-Coordinator at the Student Law Counselor Center of the Faculty of Law of
YSU, Member of the Commission for the Qualification of the Bankruptcy Managers,
Member of the State Commission for the Protection of Economic Competition of the
RA, Candidate of Law*

MANE MARKOSYAN

*Assistant to the Minister of Territorial Administration
and Infrastructure of the RA*

ТИГРАН МАРКОСЯН

*Преподаватель-координатор Центра студенческих юридических
консультаций юридического факультета ЕГУ, член Квалификационной
комиссии управляющих по делам о банкротстве, член Государственной
комиссии по защите экономической конкуренции*

РА, кандидат юридических наук

MANE МАРКОСЯН

Помощник министра территориального управления и инфраструктур РА

ԸՆԴԵՐՔՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԴԱԴԱՐԵՑՄԱՆ ԵՎ
ՕՏԱՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՍՆԱՆԿՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

THE PROBLEMS OF TERMINATION AND ALIENATION
OF SUBSOIL USE RIGHTS IN THE CONTEXT
OF BANKRUPTCY INSTITUTE

ПРОБЛЕМЫ ПРЕКРАЩЕНИЯ И ОТЧУЖДЕНИЯ ПРАВА НЕДРОПОЛЬЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ИНСТИТУТА БАНКРОТСТВА

Բնական պաշարները այն կարևորագույն աղբյուրներն են, որոնցից սինթեզվում են սեփականության իրավունքի այլ օբյեկտները: Դրանց արդյունավետ կառավարումը կարևոր մասնաբաժին ունի պետական բյուջեի եկամուտների, պետությունում աշխատատեղերի ստեղծման, ինչպես նաև՝ երկարաժամկետ տնտեսական զարգացման համար¹:

Բնական պաշարների շարքում առանձնահատուկ տեղ է զբաղեցնում ընդերքը, որի նկատմամբ սեփականության իրավունքի առնչությամբ գոյություն ունի երկու մոտեցում: Դրանցից առաջինը հիմնվում է հողամասի և ընդերքի անբաժանելի տիրապետման սկզբունքի վրա, իսկ երկրորդի հիմքում դրված է այն հայեցակարգը, որ հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունքը չի կանխորոշում այդ հողամասի ընդերքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը²:

Հարկ է նշել, որ հենց երկրորդ մոտեցումն է որդեգրված Հայաստանի Հանրապետությունում: Ընդ որում, ընդերքի հանրային կարևոր նշանակությամբ պայմանավորված՝ սահմանադրական մակարդակում՝ նոր խմբագրությամբ Սահմանադրության³ 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասում, ամրագրվել է ընդերքի նկատմամբ պետության բացառիկ սեփականությունը: Այս դրույթն իր արտացոլումն է գտել նաև ընդերքօգտագործման ոլորտը կարգավորող հիմնական օրենսդրական ակտում՝ ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքում⁴: Մասնավորապես, Օրենսգրքի 11-րդ հոդվածը, սահմանելով, որ ընդերքը պետության բացառիկ սեփականությունն է, և դրա տեղամասերը չեն կարող լինել առուվաճառքի, գրավի առարկա կամ օտարվել այլ ձևով, նախատեսում է երկրաբանական ուսումնասիրությունների և օգտակար հանածոների արդյունահանման նպատակներով այլ սուբյեկտների կողմից ընդերքօգտագործման հնարավորություն:

Ընդերքի նկատմամբ պետության բացառիկ սեփականության ամրագրումը թույլ է տալիս պետությանը՝ որպես հանրային շահերի պաշտպանի, սահմանել ընդերքօգտագործման որոշակի կանոններ և, անհրաժեշտության դեպքում, որպես սեփականատեր միջամտել ընդերքօգտագործման հարաբերություններին⁵:

¹ Տե՛ս The economic significance of natural resources: Key points for reforms in Eastern Europe, Caucasus, and Central Asia, OECD, 2011, էջ 5 (հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ https://www.oecd.org/env/outreach/2011_AB_Economic%20significance%20of%20NR%20in%20EECCA_ENG.pdf, 21.04.2021 թ. դրությամբ):

² Տե՛ս *Голубченко М.В., Исмаил К.Н.*, Анализ государственного управления недропользованием в странах Европы и Азии // Вестник евразийской науки, Право, 2016, էջ 2:

³ Ընդունվել է 06.12.2015 թ.: Ուժի մեջ է մտել 22.12.2015թ.: Տե՛ս ՀՀՊՏ 2015.12.21/Հատուկ թողարկում Հոդ. 1118:

⁴ Ընդունվել է 28.11.2011 թ.: Ուժի մեջ է մտել 01.01.2012 թ.: Տե՛ս ՀՀՊՏ 2011.12.21/69(872) Հոդ. 1661: Այսուհետ նաև՝ «Օրենսգիրք»:

⁵ Տե՛ս *Клюкин Б.Д.*, О совершенствовании права собственности на недра // Проблемы горного и экологического права в нефтегазовом комплексе, Вып. 1, М., 2001, էջ 20:

Մյուս կողմից, ընդերքօգտագործումը կապված է շրջակա միջավայրի նկատմամբ առավել մեծ էկոլոգիական ներգործության հետ⁶: Այս առումով ևս ընդերքի նկատմամբ բացառիկ սեփականությունն ունի ակնհայտ առավելություններ, քանի որ հնարավորություն է տալիս առավել արդյունավետ իրականացնել պետության էկոլոգիական գործառույթը⁷:

Վերոգրյալի հաշվառմամբ՝ օրենսդիրը, հանրային շահերը ապահովելու հրամայականով պայմանավորված, սահմանել է ընդերքի օգտագործման և պահպանության հետ կապված հարաբերությունների իրավական կարգավորման այնպիսի կարևոր հիմնադրույթներ, ինչպիսիք են բնակչության անվտանգության և շրջակա միջավայրի պահպանության ապահովումը, ընդերքի օգտագործման և պահպանության նկատմամբ պետական վերահսկողության իրականացումը, ընդերքի ողջամիտ և համալիր օգտագործման ապահովումը, ընդերքօգտագործման հետ կապված գործունեության հրապարակայնությունը, ընդերքօգտագործման վճարովիությունը և այլն:

Հիշատակված հիմնադրույթներին համապատասխան՝ ընդերքօգտագործման ոլորտը կարգավորող օրենսդրությունը և Կառավարության 22.03.2012 թ. թիվ 437-Ն որոշմամբ հաստատված ընդերքօգտագործման պայմանագրի օրինակելի ձևերը⁸ նախատեսում են ընդերքօգտագործողի մի շարք դրամական և ոչ դրամական բնույթի պարտավորություններ: Միաժամանակ, օրենսդրությունը պարունակում է ընդերքօգտագործման իրավունքի իրականացման նկատմամբ պետության վերահսկողության մեխանիզմներ նախատեսող նորմեր:

Նման պարտավորությունների և վերահսկողական իրավական մեխանիզմների նախատեսման նպատակն է օգտագործման իրավունքով տրամադրված հանքավայրի շահագործման կասեցման կամ դադարեցման բացառումը⁹: Ըստ որում, ասվածը ամենևին չի ենթադրում, որ ընդերքօգտագործողի կողմից իր պարտավորությունների խախտումը չունի կամ չի կարող ունենալ ընդերքօգտագործման իրավունքի նկատմամբ ազդեցություն:

Խոսքն այն մասին է, որ ընդերքօգտագործողի կողմից իր պարտավորությունները խախտելու համար օրենսդիրը նախատեսել է պետության կողմից ներգործության տարբեր միջոցներ, որոնց թվին է դասվում ընդերքօգտագործման իրա-

⁶ Տե՛ս *Дудиков М.В.*, Понятие и виды мер правового обеспечения публичных интересов при недропользовании // *Lex Russica*, Право, 2016, էջ 109:

⁷ Պետության էկոլոգիական գործառույթի մասին առավել մանրամասն տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ/ ընդհանուր խմբագրությամբ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի, Ե., «Իրավունք», 2010, էջեր 135-138 և *Агафонов В.Б.*, Правовое обеспечение охраны окружающей среды и экологической безопасности при пользовании недрами // *Lex Russica*, Право, 2016, էջ 62:

⁸ Ուժի մեջ է մտել 20.04.2012 թ.: Տե՛ս ՀՀՊՏ 2012.04.19/20 (894).1 Հոդ. 463.3:

⁹ Տե՛ս *D. Metcalfe, M. Craggs*, “Restructuring in the mining sector/Key Issues in a mining restructuring/insolvency/ Licences and concessions”, April, 2018 (հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/959239ab/restructuring-in-the-mining-sector>, 24.04.2021 թ. դրությամբ):

վունքը դադարեցնելու ինստիտուտը¹⁰: Այն, որպես կանոն, կոչված է համապատասխան խախտումների առկայության դեպքում վաղաժամկետ դադարեցնել պետության և ընդերքօգտագործողի հարաբերությունները՝ դրանով իսկ ապահովելով քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց իրավունքների, ինչպես նաև՝ հանրային շահերի պաշտպանությունը¹¹:

Նշյալ համատեքստում առանձնակի հետաքրքրություն է ներկայացնում ընդերքօգտագործողի նկատմամբ սնանկության վարույթի հարուցումը, քանի որ այն ենթադրում է ընդերքօգտագործողի կողմից իր պարտավորությունները կատարելու իրավական և փաստական անհնարինություն¹²:

Սնանկության վարույթի կարևորագույն ինստիտուտներից է մորատորիումը կամ պարտատերերի պահանջների բավարարման սառեցումը: Այն պարտապանի վճարունակության վերականգման միջոցներից մեկն է, որի էությունը դրսևորվում է նրանում, որ այն արգելում է պարտապանի դրամական միջոցների օգտագործումը՝ պարտապանի ֆինանսական վիճակի բարելավման համար կազմակերպչական և տնտեսական միջոցառումներ իրականացնելու համար¹³: Ըստ էության, նման դիրքորոշում է արտահայտվել նաև Վճռաբեկ դատարանի կողմից, որի համաձայն. «Պարտատերերի պահանջների բավարարման սառեցումը կամ մորատորիումը պարտապանի վճարունակության վերականգնման նպատակին հասնելու միջոցներից մեկն է: Այն առաջնահերթ ուղղված է պարտապանի գույքի էական նվազեցում թույլ չտալուն»¹⁴:

Մորատորիումի բովանդակությունը կազմող սահմանափակումները սնանկության վարույթի զարգացմանը համընթաց ենթարկվում են ծավալային ընդլայնման և, ըստ այդմ, «Սնանկության մասին» օրենքի¹⁵ 39-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերում համապատասխանաբար տարբերակված են սնանկության վե-

¹⁰ Ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցման հետ կապված հարաբերությունների կարգավորմանը նվիրված Օրենսգրքի 30-րդ հոդվածում առկա է եզրույթաբանական շփոթ, քանի որ «իրավունքի դադարեցում» և «իրավունքի դադարում» հասկացությունները կիրառվում են նույն իմաստով: Մինչդեռ «դադարեցումը» որոշակի իրավական գործընթացի հետևանք է, պետաիշխանական լիազորությամբ օժտված մարմնի կամարտահայտման հետևանք, իսկ «դադարումը» ենթադրում է իրավունքի ուժով առաջացող իրավական հետևանք (տես, օրինակ՝ Սահմանադրական դատարանի 29.11.2016 թ. թիվ ՍԴՈ-1325 որոշումը):

¹¹ Առավել մանրամասն տես *Спиридонов Д.В.*, Досрочное прекращение права пользования недрами как один из механизмов правового регулирования пользования недрами // Вестник Университета имени О.Е. Кутафина, Право, 2017, էջեր 152-154:

¹² Տես *В.Д. Мельгунов, М.С. Беспанеева*, О совершенствовании правового регулирования перехода права пользования недрами при несостоятельности (банкротстве) пользователей недр-Правовое обеспечение, 2018, էջ 1, *D. Metcalfe, M. Craggs*, “Restructuring in the mining sector/Key Issues in a mining restructuring/insolvency/ Licences and concessions”, April, 2018 (հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/959239ab/restructuring-in-the-mining-sector>, 29.04.2021թ. դրությամբ):

¹³ Տես Несостоятельность (банкротство): Учебный курс. В 2 т. / Под. ред. д.ю.н., проф. С.А. Карелиной. Т. 1, М.: Статут, 2019, էջ 680:

¹⁴ Տես, օրինակ՝ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԵԿԴ/0469/02/14 քաղաքացիական գործով 17.07.2015 թ. և թիվ ԵԿԴ/5306/02/14 քաղաքացիական գործով 13.01.2016թ. որոշումները:

¹⁵ Ընդունվել է 25.12. 2006թ.: Ուժի մեջ է մտել 10.02.2007թ.: Տես ՀՀ ՊՏ 2007.01.31/7(531) Հոդ. 139: Այսուհետ նաև՝ «Օրենք»:

որաբերյալ դիմումը վարույթ ընդունելու պահից և սնանկ ճանաչելու մասին վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից կիրառվող սահմանափակումները: Ըստ որում, երկու դեպքերում էլ օրենսդիրը, որպես կանոն, արգելում է պարտապանի կողմից իր պարտավորություններով որևէ բավարարում տալը, եթե դրա արդյունքում տեղի կունենա պարտապանի գույքային զանգվածի նվազում:

Այսպես, Օրենքի 39-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ա» կետի համաձայն՝ սնանկության վերաբերյալ դիմումը վարույթ ընդունելու պահից արգելվում է առանց դատարանի որոշման պարտապանի կողմից իր պայմանագրային կամ այլ պարտավորություններով պարտատերերին դրամական կամ այլ բավարարում տալը, ի մարումն պարտքի որևէ գործողություն կատարելը, բացառությամբ պարտապանի բնականոն ընթացիկ գործունեության հետ կապված պարտավորությունների, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ պարտապանին սնանկ ճանաչելու մասին վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից արգելվում է առանց դատարանի որոշման պարտապանի կողմից իր ցանկացած պայմանագրային կամ այլ պարտավորություններով պարտատերերին դրամական կամ այլ բավարարում տալը, բացառությամբ պարտապանի ֆինանսական առողջացման ծրագրով նախատեսված դեպքերի:

Վկայակոչված դրույթների վերլուծությունը թույլ է տալիս արձանագրել հետևյալը.

1. սնանկության վերաբերյալ դիմումը վարույթ ընդունվելու պահից մինչև սնանկ ճանաչելու հարցի լուծումը պարտապանը առանց դատարանի որոշման կարող է կատարել միայն բնականոն ընթացիկ գործունեության հետ կապված պարտավորությունները,

2. պարտապանին սնանկ ճանաչելու մասին վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից պարտապանը առանց դատարանի որոշման կարող է կատարել միայն ֆինանսական առողջացման ծրագրով նախատեսված պարտավորությունները,

3. այլ պարտավորությունները պարտապանը կարող է կատարել միայն դատարանի որոշմամբ:

Նման պայմաններում առաջնահերթ է այն հարցի պարզաբանումը, թե արդյոք սնանկության վերաբերյալ դիմումը վարույթ ընդունվելու պահից մինչև սնանկ ճանաչելու հարցի լուծումը պարտապան ընդերքօգտագործողի պարտավորությունները, այդ թվում՝ պետական բյուջեի օգտին օրենքով նախատեսված վճարումների մասով, կարող են դիտարկվել որպես նրա բնականոն ընթացիկ գործունեության հետ կապված պարտավորություններ:

Հարկ է նկատել, որ Օրենքը չի պարունակում «պարտապանի բնականոն ընթացիկ գործունեության հետ կապված պարտավորություն» հասկացության սահմանումը, իսկ Վճռաբեկ դատարանի որոշումների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ այս հարցը չի ստացել իր լուծումը նաև Վճռաբեկ դատարանի կողմից:

Միջազգային փորձի ուսումնասիրության արդյունքում պարզ է դառնում, որ օտարերկրյա դատական պրակտիկայում ձևավորվել են պարտավորության ըն-

թացիկ բնականոն գործունեության հետ կապված լինելը որոշելու հետևյալ մեթոդները.

1) Ուղղահայաց հարթության թեստը (պարտատիրոջ ընկալումը): Տվյալ պարտավորության՝ բնականոն ընթացիկ գործունեության հետ կապված լինելու հանգամանքը որոշվում է հիպոթետիկ պարտատիրոջ տեսանկյունից՝ հետևյալ հարցադրման ձևակերպմամբ. արդյո՞ք պարտավորությունը իր բնույթով այնպիսին է, որ պարտատերը կարող էր ողջամտորեն ենթադրել կամ ակնկալել այդ պարտավորության կատարումը պարտապանի ընթացիկ գործարարական գործունեության ընթացքում¹⁶:

2) Հորիզոնական հարթության թեստը (համադրելի գործարարական գործունեություններ): Այս դեպքում պարտավորության բնույթը որոշվում է տվյալ գործարարական գործունեության՝ նմանատիպ գործարարական գործունեությունների հետ համեմատության համատեքստում¹⁷:

Այլ կերպ ասած՝ բնականոն գործունեության հետ կապված պարտավորություններ են համարվում գործարարական գործունեության ամենօրյա պահպանման և կառավարման հետ կապված ծախսերը (operating costs)¹⁸:

Պարտավորության՝ ընթացիկ բնականոն գործունեության հետ կապված լինելու հարցը քննարկելիս ուշադրության է արժանի նաև Կառավարության 11.03.2010թ. թիվ 235-Ն որոշմամբ¹⁹ հրապարակված ֆինանսական հաշվետվությունների միջազգային ստանդարտների ուղեցույցների 69-րդ կետը, ըստ որի՝ կազմակերպությունը պարտավորությունները պետք է դասակարգի ընթացիկ, երբ ակնկալում է պարտավորությունը մարել կազմակերպության սովորական գործառնական փուլի ընթացքում, պահում է պարտավորությունը հիմնականում առևտրական նպատակներով, պարտավորությունը ենթակա է մարման հաշվետու ժամանակաշրջանից հետո տասներկու ամսվա ընթացքում, կամ չունի անվերապահ իրավունք՝ հետաձգելու պարտավորության մարումը հաշվետու ժամանակաշրջանից հետո նվազագույնը տասներկու ամիս:

Շարադրվածի հիման վրա կարելի է եզրակացնել, որ բացակայում է պարտապանի ընթացիկ բնականոն գործունեության հետ կապված պարտավորության համապարփակ սահմանում, և այս հարցին յուրաքանչյուր դեպքում պետք է պատասխանել՝ ելնելով պարտապանի գործունեության ոլորտի առանձնահատկություններից, տվյալ պարտավորության բնույթից, ինչպես նաև՝ անհրաժեշտության դեպքում, սնանկության գործի շրջանակներում ներկայացված կոնկրետ

¹⁶ Տե՛ս *M. S. Leib*, Is it or isn't it: Ordinary course of business, էջ 41, *B. Weintraub and A. N. Resnick*, From the Bankruptcy Courts: The Meaning of "Ordinary Course Of Business" Under the Bankruptcy Code-Vertical and Horizontal Analysis, 19 UCC L.J. 364 (1987), էջ 366 (հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ https://scholarlycommons.law.hofstra.edu/faculty_scholarship/826, 21.04.2021թ. դրությամբ):

¹⁷ Տե՛ս *B. Weintraub and A. N. Resnick*, From the Bankruptcy Courts: The Meaning of "Ordinary Course Of Business" Under the Bankruptcy Code-Vertical and Horizontal Analysis, 19 UCC L.J. 364 (1987) , էջ 367 (հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ https://scholarlycommons.law.hofstra.edu/faculty_scholarship/826, 22.04.2021թ. դրությամբ):

¹⁸ Տե՛ս <https://www.investopedia.com/terms/o/operating-cost.asp>, 19.04.2021թ. դրությամբ:

¹⁹ Ուժի մեջ է մտել 03.04.2010թ.: Տե՛ս ՀՀՊՏ 2010.03.24/12(746) Հոդ.316:

ապացույցներից: Հետևաբար, առավել ընդունելի է թվում այն մոտեցումը, որ մինչև սնանկ ճանաչելու հարցի լուծումը ընդերքօգտագործողը կարող է առանց դատարանի որոշման կատարել իր պարտավորությունները՝ դրանց՝ իր բնականոն ընթացիկ գործունեության հետ կապված լինելու հիմքով:

Քննարկման ենթակա հաջորդ հարցը վերաբերում է դատարանի որոշմամբ ընդերքօգտագործողի պարտավորությունների կատարումը թույլատրելուն, որի անհրաժեշտությունը կարող է առաջանալ ինչպես մինչև սնանկ ճանաչելու հարցի լուծումը, երբ որևէ պատճառով այդ պարտավորությունները չեն դիտարկվի որպես ընթացիկ բնականոն գործունեության հետ կապված, այնպես էլ այն իրավիճակներում, երբ սնանկ ճանաչվելուց հետո դեռևս չի լուծվել ֆինանսական առողջացման ծրագիր ներկայացնելու կամ ներկայացված ծրագիրը հաստատելու հարցը:

Այս հարցի կարգավորման ընդհանրական հիմքերը նախատեսված են Օրենքի 55-րդ հոդվածի 2-րդ մասում, որի համաձայն՝ պարտապանի ղեկավարը, մինչև վերջինիս գործունեության կասեցումը, կառավարչի առաջարկությամբ և դատարանի որոշմամբ կարող է շարունակել պարտապանի գործունեության արդյունք հանդիսացող գույքի իրացումը, ծառայությունների մատուցումը կամ աշխատանքների կատարումը, եթե նման գործառնությունների դադարեցումը կհանգեցնի պարտապանի գործունեության խաթարման, դադարման կամ կարող է առաջացնել պարտապանի համար այլ անբարենպաստ հետևանքներ: Այսինքն, նման որոշման կայացման անհրաժեշտ պայման է դրա չկայացման դեպքում պարտապանի համար ուղղակի բացասական հետևանքների առաջացումը:

Նախանշված տեսանկյունից գնահատելով ընդերքօգտագործողի պարտավորությունների չկատարման հետևանքները՝ պարզ է դառնում, որ դրանք ունեն բացասական ազդեցություն ինչպես ընդերքօգտագործման իրավահարաբերության կողմերի, այնպես էլ բուն սնանկության վարույթի համար: Մասնավորապես, ինչպես նշվեց, ընդերքօգտագործողի պարտավորությունները բխում են ընդերքի օգտագործման և պահպանման որոշակի հիմնադրույթներից, իսկ դրանց խախտումը կարող է հանգեցնել ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցմանը:

Մյուս կողմից, սնանկության ինստիտուտը կոչված է ապահովել քաղաքացիական շրջանառության կայունությունը: Այս հանգամանքը դրսևորվում է քաղաքացիական շրջանառության անվճարունակ սուբյեկտներին ֆինանսապես առողջացնելու կամ այդ անձանց քաղաքացիական շրջանառությունից հանելու և նրանց կողմից քաղաքացիական շրջանառության այլ մասնակիցների շահերի խախտումը կանխելու ձևով²⁰: Դրանով պայմանավորված էլ՝ սնանկության ինստիտուտի նպատակն է հնարավորություն տալ բարեխիղճ և պարտաճանաչ պարտապանին վերականգնել իր բնականոն գործունեությունը, հաղթահարել ֆինանսական դժվարությունները, ինչպես նաև ապահովել անվճարունակ կազմակերպությունների վերակառուցումը և ֆինանսական վերակազմակերպու-

²⁰ Տե՛ս *S. Մարկոսյան*, Կանխամտածված սնանկության հիմքով քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության կիրառման հիմնախնդիրները // «Գիտական Արցախ» պարբերական 3(6), 2020, էջ 139:

մը, վերականգնել նրանց կենսունակությունը և միևնույն ժամանակ ապահովել պարտատերերի²¹, ինչպես նաև՝ «տարբեր շահագրգիռ կողմերի» շահերի պաշտպանությունը²²: Այսինքն, սնանկության ինստիտուտի առաջնահերթ նպատակը ֆինանսական առողջացման հնարավորության ընձեռումն է պարտապանին, և միայն դրա անհնարինության դեպքում՝ պարտապանի լուծարումը և նրա գույքի հաշվին պարտատերերի պահանջների բավարարումը:

Նման պայմաններում ակնհայտ է, որ ընդերքօգտագործողի կողմից իր պարտավորությունների չկատարման հիմքով ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցումը կհանգեցնի սնանկության ինստիտուտի առաջնային նպատակի անիրագործելիության: Հետևաբար, մինչև ֆինանսական առողջացման հնարավորության հարցի լուծումը, ընդերքօգտագործողի կողմից իր պարտավորությունների կատարումը անհրաժեշտ պայման է սնանկության վարույթի բնականոն ընթացքի համար, և սնանկության գործով կառավարչի առաջարկությամբ դատարանը պետք է թույլատրի դրանց կատարումը:

Միևնույն ժամանակ, պետք է նկատի ունենալ այն հանգամանքը, որ սնանկ ճանաչվելու հիմքը պարտապանի անվճարունակությունն է, որը ենթադրում է մի վիճակ, երբ պարտապանն ընդհանուր առմամբ անկարող է վճարելու իր պարտքերը՝ պարտավորությունները կատարելու համար նախատեսված ժամկետներում (փաստացի անվճարունակություն), կամ երբ պարտապանի պարտավորությունների ընդհանուր գումարը գերազանցում է նրա ակտիվների արժեքը (հաշվեկշռային անվճարունակություն)²³:

Ներկայացվածի լույսի ներքո ստացվում է, որ ընդերքօգտագործողը կարող է խախտել իր պարտավորությունները ոչ միայն սնանկության վարույթով պայմանավորված սահմանափակումների ուժով, այլև այն պատճառով, որ չունի դրանք կատարելու ֆինանսական հնարավորություն: Այնինչ, Օրենսգրքի 9-րդ հոդվածի 6-րդ մասը չի ազատում սնանկ ճանաչված ընդերքօգտագործողին իր պարտավորությունները ժամանակին և ամբողջ ծավալով իրականացնելու պարտականությունից՝ բացառությամբ մետաղական օգտակար հանածոյի արդյունահանման թույլտվություն ստացած ընդերքօգտագործողների, որոնք ազատվում են միայն հրապարակային հաշվետվություն ներկայացնելու պարտականությունից:

Իհարկե, հիշատակված կարգավորման անհրաժեշտությունը ընդերքօգտագործողի առանձին պարտավորությունների մասով անվիճելի է: Խոսքը վերաբերում է հանրային անվտանգության ապահովմանը և շրջակա միջավայրի պահպանությանն ուղղված ընդերքօգտագործողի պարտավորություններին, քանի որ դրանց չկատարումը կամ ոչ պատշաճ կատարումը կարող է հանգեցնել անդառնալի հետևանքների²⁴: Նույնը, սակայն, չի կարելի ասել ընդերքօգտագործողի

²¹ Տե՛ս Սահմանադրական դատարանի 25.02.2008 թ. թիվ ՍԴՈ-725, 27.01.2015 թ. թիվ ՍԴՈ-1189 և 26.05.2020 թ. թիվ ՍԴՈ-1542 որոշումները:

²² Տե՛ս Սահմանադրական դատարանի 26.01.2021 թ. թիվ ՍԴՈ-1572 որոշումը:

²³ Տե՛ս Սահմանադրական դատարանի 25.02.2008 թ., թիվ ՍԴՈ-735 որոշումը:

²⁴ Տե՛ս Կանադայի Գերագույն դատարանի Orphan Well Association v. Grant Thornton Ltd. [2019

այլ, օրինակ՝ պետական բյուջեի օգտին վճարում կատարելու պարտավորությունների առնչությամբ, քանի որ ընդերքօգտագործողի սնանկության փաստն ինքնին վկայում է նրա՝ այդ պարտավորությունները կատարելու անկարողության մասին:

Հետևաբար, ընդերքօգտագործողի բոլոր պարտավորությունների կատարման առնչությամբ օրենսդրությամբ առկա ընդհանրական մոտեցումը որոշ դեպքերում կարող է խնդրահարույց լինել և ռիսկեր ստեղծել ընդերքօգտագործողի ֆինանսական առողջացման հնարավորության տեսանկյունից: Խոսքն այն մասին է, որ ընդերքօգտագործման իրավունքը դադարեցնելու գործընթացում օրենսդրությունը ընդերքօգտագործողի սնանկության վարույթում գտնվելու հանգամանքին որևէ նշանակություն չի տալիս և չի կարևորում ընդերքօգտագործողի կողմից խախտված պարտավորության բնույթը: Արդյունքում, ներկայումս հնարավոր է դադարեցնել ընդերքօգտագործողի իրավունքը նույնիսկ այն դեպքում, երբ նրա կողմից խախտվել է բյուջեի օգտին օրենքով նախատեսված վճարումներ կատարելու պարտավորությունը, որպիսի պայմաններում կրկին անհնար է դառնում սնանկության ինստիտուտի առաջնային նպատակի իրագործումը:

Ընդերքօգտագործողի սնանկության դեպքում որոշակի ուշադրության են արժանի նաև ընդերքօգտագործման իրավունքի օտարման հետ կապված հարցերը: Մասնավորապես, առաջին հերթին նկատի է առնվում այն հանգամանքը, որ Օրենսգրքի 22-24-րդ հոդվածներում նախատեսված են ընդերքօգտագործման իրավունքի օտարման առանձնահատուկ կանոններ, որոնց իմաստը հանգում է նրան, որ ընդերքօգտագործման իրավունքի օտարումը կարող է իրականացվել միայն իրավասու մարմնի համաձայնությամբ, իսկ առանց այդպիսի համաձայնության ընդերքօգտագործման փոխանցմանն ուղղված բոլոր գործարքները կամ գործողությունները առ ոչինչ են: Մյուս կողմից, Օրենքի 75-76-րդ հոդվածներում ամրագրված են պարտապանի գույքի վաճառքի վերաբերյալ կարգավորումներ, որոնք ոչ միայն չեն ներդաշնակվում Օրենսգրքի նշյալ կարգավորումների հետ, այլև դրանց համապատասխան գործելու դեպքում հնարավոր չէ ապահովել ընդերքօգտագործման իրավունքի օտարման վերաբերյալ Օրենսգրքի կարգավորումները²⁵:

Բացի այդ, չպետք է մոռանալ այն հանգամանքը, որ ինքնին ընդերքօգտագործման իրավունքի օտարումը կարող է դիտարկվել որպես ոչ իրացվելի գույք, քանի որ առանց դրա հետ կապված օբյեկտների օտարման, չի կարող ձեռքբերողի համար ծառայել իր նպատակային նշանակությամբ: Այլ կերպ ասած՝ ընդերքօգտագործման իրավունքի իրացումը կարող է ունենալ բարձր լիկվիդայնություն

SCC 5, number 37627] գործով 31.01.2019 թ. որոշումը (հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/17474/index.do>, 20.04.2021 թ. դրությամբ), *Linna T*, Business Sustainability and Insolvency Proceedings—The EU Perspective. *J Sustain Res.* 2020;2(2):e200019, էջեր 20-21 (հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <https://doi.org/10.20900/jsr20200019>, 22.04.2021թ. դրությամբ):

²⁵ Թերևս իրավիճակը մի փոքր այլ է այն դեպքում, երբ ընդերքօգտագործման իրավունքն օտարվում է որպես գրավի առարկա, քանի որ Օրենսգրքի 29-րդ հոդվածը դրա հարկադիր օտարման հրապարակային սակարկության մասնակցելու պայման է սահմանել դրան մասնակցելու վերաբերյալ Լիազոր մարմնի կողմից տրված համաձայնությունը:

միայն այն դեպքում, երբ զուգորդվում է դրա հետ կապված օբյեկտների՝ որպես մեկ գույքային համալիրի օտարման հնարավորությամբ:

Այս կապակցությամբ ուշագրավ է Ղազախստանի Հանրապետության «Ընդերքի և ընդերքօգտագործման» մասին օրենքը²⁶, որի 40-42-րդ հոդվածները նախատեսում են ընդերքօգտագործման իրավունքի և դրա հետ կապված օբյեկտների օտարման հնարավորություն, այդ թվում՝ պարտապան իրավաբանական անձի լուծարման դեպքում: Ավելին, այս օրենքի 109-րդ հոդվածում սահմանված է, որ ընդերքօգտագործման իրավունքի և դրա հետ կապված օբյեկտների օտարումն իրականացվում է հրապարակային սակարկությունների միջոցով, և հրապարակային սակարկություններին մասնակցելու իրավունք ունեն այն իրավաբանական անձինք, որոնք լիազոր մարմնի կողմից համաձայնություն են ստացել դրանց մասնակցելու համար:

Այսպիսով՝ սնանկության վարույթի ընթացքում ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցման և օտարման հիմնահարցերի վերաբերյալ կարելի է անել հետևյալ եզրահանգումները.

1. Պարտապանի ընթացիկ բնականոն գործունեության հետ կապված պարտավորության համապարփակ սահմանում առկա չէ, և այս հարցին յուրաքանչյուր դեպքում պետք է պարասխանել՝ ելնելով պարտապանի գործունեության ոլորտի առանձնահատկություններից, փվյալ պարտավորության բնույթից, ինչպես նաև, անհրաժեշտության դեպքում, սնանկության գործի շրջանակում ներկայացված կոնկրետ ապացույցներից:

2. Մինչև սնանկ ճանաչելու հարցի լուծումը ընդերքօգտագործողը կարող է առանց դադարանի որոշման կատարել իր պարտավորությունները՝ դրանց՝ իր բնականոն ընթացիկ գործունեության հետ կապված լինելու հիմքով:

3. Մինչև ֆինանսական առողջացման հնարավորության հարցի լուծումը ընդերքօգտագործողի կողմից իր պարտավորությունների կատարումն անհրաժեշտ պայման է սնանկության վարույթի բնականոն ընթացքի համար, և սնանկության գործով կառավարչի առաջարկությամբ դադարանը պետք է թույլատրի դրանց կատարումը:

4. Սնանկ ճանաչված ընդերքօգտագործողի բոլոր պարտավորությունների անվերապահ կատարելիության առնչությամբ օրենսդրությամբ առկա ընդհանրական մոտեցումը ունի վերանայման անհրաժեշտություն՝ քննարկման առանցքում ունենալով այդ պարտավորություններից յուրաքանչյուրի բնույթը և սնանկության հիմքում ընկած «անվճարունակություն» հասկացության բովանդակությունը:

5. Ընդերքօգտագործման իրավունքի դադարեցման հիմք հանդիսացող պարտավորությունները հարկ է դասակարգել և բացառել սնանկության վարույթում գտնվող ընդերքօգտագործողի ընդերքօգտագործման իրավունքի

²⁶ Стен Кодекс Республики Казахстан “О недрах и недропользовании” (հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ [https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31764592#pos=3;-106, 15.04.2021](https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31764592#pos=3;-106,15.04.2021) թ. դրությամբ):

դադարեցման հնարավորությունը այնպիսի պարտավորությունների խախտման համար, որոնք կապված չեն հանրային անվտանգության ապահովման, շրջակա միջավայրի պահպանության, ինչպես նաև՝ ֆինանսական առողջացման ինստիտուտի հեփապնդած շահերի նկատմամբ գերակա այլ հանրային շահերի պաշտպանության հետ:

6. Ընդերքօգտագործման իրավունքի իրացվելիությունը երաշխավորելու նպատակով հարկ է դիտարկել այն դրա հետ կապված օբյեկտների հետ՝ որպես մեկ գույքային համալիր սնանկության վարույթում իրացնելու հնարավորության օրենսդրական ամրագրման նպատակահարմարությունը:

7. Հրապապ է սնանկության վարույթում ընդերքօգտագործման իրավունքը միայն իրավասու մարմնի համաձայնությամբ իրացնելու հնարավորությունը երաշխավորող դրույթների նախատեսման անհրաժեշտությունը:

Annotation. The fact of initiating bankruptcy proceedings implies impossibility of conducting subsoil user's certain obligations. In this context, problems relating to termination and alienation of subsoil user's rights arise, which are conditioned by some existing uncertainties and gaps at the legislative and practical level.

In this article, based on the theoretical sources, foreign and domestic legislation and case law, are analyzed the issues concerning the conduct of subsoil user's ordinary course of business obligations, classification of obligations, which are the basis for termination of subsoil rights, the alienation of subsoil rights and other related issues.

As a result of the study, authors have introduced a number of scientific-practical conclusions, which, among others, are directed to prohibition of subsoil right's termination on the basis of subsoil obligations not conditioned on public interest, as well as implementation of institutes of alienation of subsoil right and related objects as a property complex.

Аннотация. Факт инициирования процедуры банкротства подразумевает невозможность выполнения недропользователем определенных обязательств. В этом контексте возникают проблемы, связанные с прекращением и отчуждением прав недропользователя, которые обусловлены рядом существующих неопределенностей и пробелов на законодательном и практическом уровне.

В данной статье на основе теоретических источников, зарубежного и отечественного законодательства и судебной практики анализируются вопросы, касающиеся обязательств недропользователя, связанных с текущей хозяйственной деятельностью, классификации обязательств, являющихся основанием для прекращения прав на недра, отчуждения прав на недра и другие связанные с этим вопросы.

В результате проведенного исследования авторы внесли ряд научно-практических предложений, которые, в том числе, направлены на запрет прекращения права недропользования на основании обязательств по недропользованию, не обусловленных публичными интересами, а также внедрение институтов отчуждения права недропользования и связанных с ним объектов как имущественного комплекса.

Բանալի բառեր - ընդերքօգտագործման իրավունք, հանրային շահ, սնանկության վարույթ, մորատորիում, պարտապանի բնականոն ընթացիկ գործունեություն, ընդերքօգտագործման իրավունքի օտարում, գույքային համալիր:

Keywords: *subsoil rights, public interest, insolvency proceedings, moratorium, ordinary course of business, transfer of the right to use subsoil, property complex.*

Ключевые слова: *право пользования недрами, общественный интерес, производство по делу о несостоятельности (банкротстве), мораториум, текущая деятельность должника, переход права пользования недрами, имущественный комплекс.*

Տ. Մարկոսյան - ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ուսանողական իրավաբանական խորհրդատվության կենտրոնի դասախոս-կոորդինատոր, Մնանկության գործով կառավարիչների որակավորման հանձնաժողովի անդամ, ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի անդամ, ի.գ.թ., էլ. փոստի հասցե՝ tigranmarkosyan@ysu.am:

Մ. Մարկոսյան - ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարի օգնական, էլ. փոստի հասցե՝ mane.markosyanmtalaw@gmail.com:

Ներկայացվել է խմբագրության 30.04.2021 թ., տրվել է գրախոսության 30.04.2021 թ., երաշխավորվել է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քաղ. դատ. ամբիոնի ասիստենտ, ի.գ.թ. դոցենտ Օլիմպիա Մ. Գեղամյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության 14.05.2021 թ.: